

Urbanek, Bożena

"Zaangażowanie Polaków w misyjną opiekę zdrowotną w Afryce", Anita Magowska, Poznań 2007 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 52/3-4, 325-329

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przez Andrzeja Romanowskiego z rękopisów pozostawionych rodzinie autora, uprzednio nie publikowany].

⁶ H. L i c h o c k a : *Ignacy Mościcki – badacz praktycystyczny*. „Analecta”. 2000, 9, z. 1, s. 145–190.

⁷ Informacja z autopsji.

⁸ *Pan Prezydent. Rzecz o Ignacym Mościckim*. Redaktor Marek Piotrowski. Ciechanów 1996. Książka zawiera artykuły pióra: Ks. M. M. Grzybowskiego, R. Małowieckiego, K. Zieboraka, T. Jaroszewskiego, M. Gierlacha, A. Ajnenkiela, M. M. Drodzowskiego, B. Nawrockiego, M. Piotrowskiego; por. też recenzję S. Zameckiego, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1997 nr 1 s. 152–156 – *Red.*

⁹ B e z a u t o r a : *Azot powietrza i jego użytkowanie do wyrobu kwasu azotowego i nawozów sztucznych według metody Ign. Mościckiego «z Fryburga Szwajcarskiego»*. Warszawa 1909. Wyd. K. Sulikowski i S-ka 16o s. 22. (egzemplarz w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, Nr kat. 160851.

Roman Mierzecki
(Warszawa)

Anita M a g o w s k a : *Zaangażowanie Polaków w misyjną opiekę zdrowotną w Afryce*. Wydawnictwo Kontekst Poznań 2007, ss. 216

Z początkiem 2007 r., ukazała się potrzebna w polskim piśmiennictwie a można powiedzieć, że i na czasie, publikacja z zakresu historii misji, szczególnie dotycząca zaangażowania Polaków w tę formę działalności Kościoła katolickiego w tym w posługę leczniczą i prewencyjną; zapobiegawczą, prowadzoną w Afryce. Autorka podjęła się niezwykle trudnego przedsięwzięcia. Bowiem opisuje te działania na całym obszarze afrykańskim poczynając od 2. połowy XIX stulecia, czasem obejmując penetracją badawczą i okres wcześniejszy. W swych poszukiwaniach bazuje jednak głównie na materiałach bibliotecznych i archiwalnych. Osobiście, co pośrednio wynika z Jej książki nie dotarła do miejsc o których wspomina. Niemniej trzeba dodać, że dokumentacyjna objętość książki jest pokazna. Chociaż w swoim opracowaniu oparła się przede wszystkim na polskich zbiorach; Fundacji „Redemptoris Missio” z lat 1991–2003, pochodzących z Zambii, Tanzanii, Kongo, Kamerunu, Kenii. Ponadto – Komisji ds. Misji Episkopatu Polski z lat 2001–2003: głównie na aktach finansowych dotyczących rozliczeń i procedury udzielania pomocy, w tym także opisanych w podaniach i listach, głównie sióstr z Zambii i Rwandy. W kwerendzie autorka uwzględniła też zbiory Zgromadzenia Misyjnego Służebnic Ducha Świętego z Raciborza najczęściej jednak listy zakonnic z lat 2003–2004. Zatem baza źródłowa głównej części pracy dotyczy czasów współczesnych. Aczkolwiek, jak już zaznaczono, autorka dotarła także do zbiorów z wcześniejszych okresów istnienia misji, a zdeponowanych

w londyńskim Wellcome Institute for the History of Medicine, ale przede wszystkim poszukując tam opracowań związanych z tym tematem. Wspomniała także i o innych, możliwych miejscach dokumentacji archiwalnej, rozsianej w świecie¹. Łącznie wykorzystwała około 100 pozycji zwartych i periodyków w tym angielskojęzycznych. Posłużyła się też bibliografią czasopism misyjnych, witrynami internetowymi. Dokonała analizy bazy publikacji medycznych „Medscape”². Całość ilustrują przypisy i przegląd piśmiennictwa³.

Jednocześnie Autorka zwraca uwagę nie tylko na niedostępność części źródeł ale i braki w dokumentacji, spowodowane jej nie prowadzeniem przez personel tamtejszych placówek leczniczych.

Jak pisze A. Magowska we wstępie tradycja uczestnictwa Polaków w misyjnej posłudze leczniczej w Afryce sięga końca XIX wieku lecz dopiero w ostatnim półwieczu nastąpiła znaczna jej intensyfikacja. W 2002 r., w 41 na 55 istniejących państw afrykańskich polscy misjonarze, duchowni ale i świeccy, angażowali się w zakładanie ale i prowadzenie placówek leczniczych, w tym, jak obliczyła autorka w 38 spośród 977 szpitali oraz 5 leprozoriów; 105 przychodni, ośrodków, izb porodowych na ogólną liczbę 4.701⁴. Oczywiście, Polacy byli obecni tam gdzie docierały wpływy chrześcijańskie. Uzupełnieniem tej informacji jest fakt, że w Afryce tylko 13,9% ludności, w podanym czasie, stanowili katolicy, a cały kontynent w dużej mierze podlegał oddziaływaniom islamu.

Autorka kreśli rys rozwoju misji na tym kontynencie, wspomina o roli protestantów w okresie kolonialnym. Skupia się jednak głównie na wydarzeniach z lat 1880–2004, cezura która została wyznaczona dostępnością źródeł i faktem, że pierwszy, polski jezuita przybył do Zambii w początkach lat 80. XIX stulecia⁵. W tym właśnie okresie stara się Magowska prześledzić genezę, uwarunkowania i wzrost zaangażowania Kościoła katolickiego w misyjną opiekę zdrowotną w Afryce. Nie pomija więc warunków polityczno-ekonomicznych czyli całej specyfiki w jakiej przyszło funkcjonować polskim misjonarzom. Wymienia przy tym przeszło 30 różnych zgromadzeń zakonnych zarówno męskich, jak i żeńskich zaangażowanych w opiekę medyczną. Nie zapominając również o wolontariuszach. Listę wymienionych w monografii zgromadzeń wraz adresami zamieściła w aneksie⁶.

Dodać trzeba, że autorka odnosi się dość krytycznie do dostępności opieki medycznej na tamtejszym terenie a i możliwości oddziaływania europejskiego świata na społeczność afrykańską. Przy tej okazji zwraca uwagę na trudności badawcze i interpretacyjne wynikające ze wspomnianej już, zawilej historii politycznej, społecznej czy kulturowej tych ziem, które czasami skłaniać mogą do uproszczeń.

Całość książki podzieliła na trzy części. W pierwszej opisała misje katolickie w kontekście istniejących tam problemów zdrowotnych. Uwzględniła zagadnienie powstania tzw. misjologii katolickiej i antropologii misyjnej. Za twórcę

misjologii katolickiej uznała Wilhelma Schmidta oraz Josefa Schmidlina aczkolwiek wspomniała także o roli Gustawa Warnecka zaangażowanego w założenie „Allgemeine Missionszeitschrift” i stworzenie podstaw misjologii protestanckiej⁷. W podrozdziale drugim opisała posługę leczniczą w świetle misjologii katolickiej i antropologii misyjnej. Na tym też tle przedstawiła relacje misjonarzy i ludności do ludowego lecznictwa i próby oraz skutki jego dezawuowania. W rozdziale II: ewolucja misyjnej posługi leczniczej i prewencyjnej w Afryce – odtworzyła rozwój tej zakonnej i charytatywnej działalności w trzech okresach. Pierwszy z nich to zdaniem Magowskiej era kolonialna, którą datuje od nagłośnienia przez Davida Livingstone (1813–1873) członka London Missionary Society procederu handlu mieszkańcami Czarnego Łądu i decyzji kardynała Charlesa Lavigerie o założeniu Zgromadzenia Misjonarzy Afryki (Ojców Białych) i Misjonarek NMP Królowej Afryki (Sióstr Białych) do sprawowania opieki nad potrzebującymi w tej części świata. Tutaj Magowska przytoczyła polski wątek działalności tego kardynała tj. utworzenie, co prawda w Rzymie i pod wpływem Marii Ledóchowskiej zakonu klawerianek zabiegających jednak o wsparcie materialne i duchowe dla misji afrykańskich⁸. Opisała także warunki życia misjonarzy, powstawanie leczniczych placówek. Kolejny okres dotyczy tzw. postkolonialnego, który Jej zdaniem przypadł na lata po II wojnie światowej i jak stwierdza na czas załamania się „cen na światowym rynku surowców naturalnych [...]” i postępujący proces dekolonizacji⁹. Prócz naświetlenia tła historycznego przedstawiła funkcjonowanie misyjnych placówek medycznych w kontekście państwowego sektora opieki zdrowotnej. Jak zaznaczyła po 1951 r., w ciągu następnej dekady, w samej tylko Ghanie, dzięki życzliwej polityce tamtejszego rządu, misjonarze założyli 24 i to własne szpitale, ponadto uczestniczyli w powstaniu innych, wspomagani dotacjami państwowymi. Ostatni okres, trzeci w tym rozdziale dotyczy ery globalizacji, na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku a związanej kryzysem gospodarczym i pogłębiającym się ubóstwem i chorobami oraz próbami przerwania niekorzystnych zjawisk poprzez interwencyjne działania WHO i UNICEF. Autorka nie pomija przy tym opisu roli kościelnych placówek. Daje także przykłady rozwiązań przyjętych w tym okresie w: Ugandzie, Nigerii, wspomnianej już Ghanie, Kamerunie, Zambii i wreszcie w Republice Afryki Południowej.

Trzeci, ostatni, a zarazem główny rozdział – bo tematycznie związany z tytułem książki, dotyczy udziału Polaków w opiece zdrowotnej na misjach w Afryce. Jest objętościowo największy, liczy bowiem 71 stron. Tutaj także Autorka rozpoczyna od przypomnienia początków udziału w misjach Polaków, powracając do głównego wątku swojej pracy. Pewne informacje na ten temat przekazywała jednak już wcześniej. Pojawiają się zatem nazwiska sławnych misjonarzy wspomnianego F. Gabryela i Franciszka Marii Ostrowskiego (1855–1913), Aleksandra Mohli (1864–1913), zasłużonego w pielęgnacji trędowatych na Ma-

dagaskarce jezuita Jana Beyzyma (1850–1912) i innych już wymienionych¹⁰. W dalszej części, w kolejności chronologicznej opisuje przybywanie na tereny bardziej lub mniej zorganizowanych grup polskich zakonników i zakonnice. Wspomina o trudnym okresie po II wojnie światowej kiedy to w Polsce, istniejące misyjne zgromadzenia zakonne, aczkolwiek nie tylko one, były represjonowane, ich majątek ulegał konfiskacie a uzyskanie paszportu było niezwykle trudne. Sytuacja w tym zakresie zmieniła się, jak pisze A. Magowska, po 1964 r. Kiedy to na skutek zmian politycznych, na Czarny Łąd, coraz częściej przybywają Polacy, wypełniając stopniowo lukę po zakonnikach z Europy Zachodniej, którą zaczął dotykać kryzys powołań do stanu duchownego¹¹. W tym czasie najważniejszą polską placówką było ambulatorium w Katondwe, zamienione następnie w szpital przez ojca Jana Waligorę. Udział zaś Polaków, jak zauważa autorka, „w dziele misyjnym, w tym w pełnieniu opieki zdrowotnej rozszerzał z roku na rok”¹². W tej części pracy Magowska pisze o społecznym zapleczu misji medycznych – w trzech podanych już okresach (kolonialnym, postkolonialnym i globalizacji). Powraca – w swym opisie do warunków działalności misyjnej, określając je „konfrontacją z innością”, a przy tej okazji nie zapomina i o przetwarzających się przez ten kontynent wojnach. Podaje zestawienia dotacji przyznawanych przez instytucje kościelne w tym Komisję ds. Misji Episkopatu Polski na cele misyjne¹³. Stosunkowo dużo miejsca poświęca osobom przybyłym z Polski, zajmujących się posługą medyczną tj. pielęgniarkom i położnym, lekarzom, stomatologom i farmaceutom, a także i wolontariuszom; opisuje i samych podopiecznych – pacjentów. W specjalnym rozdziale omawia udział Polaków w opiece nad trędowatymi, zwalczaniu HIV/AIDS. Podobnie jak w poprzedniej części daje przykłady misyjnych placówek medycznych tym razem obsługiwanych przez polski personel a rozlokowanych w: Kamerunie, Ugandzie, na Madagaskarze, Tanzanii, Rwandzie, Zambii.

Bogata treść uzupełniają fotografie, pełne ekspresji, przekonywujące swym wyrazem, często pełne ludzkiego cierpienia, któremu nie zawsze można zaradzić.

A. Magowska swą lekturą wprowadza nas w inny, nieznaną świat, który trzeba poznać chociaż nie zawsze do końca można zrozumieć.

Książka posiada zatem duże walory poznawcze, mimo pewnych uchybień w tym i pojawiających w treści powtórzeń.

Przypisy

¹ A. M a g o w s k a : *Zaangażowanie Polaków w misyjną opiekę zdrowotną w Afryce*, Poznań 2007, s. 8. Na marginesie dodać można że dokumentacji zgromadzeń misyjnych warto poszukiwać także w The British Library bowiem tam trafiła część, a może i całość kolekcji Missionary Society z londyńskiego British Museum o którym zresztą

wspominała autorka. Por., tamże. Odnotowała też i inne ważne polskie zbiory np. bibliotekę Księży Werbistów w Pieniężnie.

² Tamże, s. 11.

³ Nasuwają się jednak pewne uwagi odnośnie samej kwalifikacji materiałów w tym zamieszczania wśród opracowań pozycji źródłowych jak np. H. K a ł u ż a : *Co naprawdę ma sens ? Śp. O. Bruno Koziel, misjonarz Zgromadzenia Słowa Bożego – wspomnienie*. Nysa 2005. Por. , s. 160 i inne s. 162.

⁴ A. M a g o w s k a , tamże, s. 7

⁵ Tamże, s. 10. Chociaż pierwszym misjonarzem był jezuita Maksymilian Rylło, który przybył w 1846r. do Afryki Środkowej. Tamże, s. 63.

⁶ Tamże, aneks II, s. 195–197. Na kolejnej stronie umieściła wykaz innych instytucji i organizacji zaangażowanych w tę działalność.

⁷ Tamże, s. 17.

⁸ Tamże, s. 27. Wedle A. Magowskiej klawerianki były jednym z 79 zgromadzeń zakonnych o „wyraźnych celach misyjnych”. Tamże.

⁹ Tamże, s. 33.

¹⁰ Tamże, s. 64–65.

¹¹ Tamże, s. 67–69.

¹² Tamże, s. . 71.

¹³ Tamże, s. 78–80.

Bożena Urbanek
Instytut Historii Nauki PAN
(Warszawa)

Waldemar K o z u s c h e k : *Rozwój anatomii patologicznej na Uniwersytecie Wrocławskim oraz w Akademii Medycznej we Wrocławiu wraz z zarysem historycznym przedmiotu. Die Entwicklung der Pathologischen Anatomie der Universität Breslau sowie der Medizinischen Akademie Wrocław zugleich ein Rückblick in die Geschichte des Faches*. Wrocław 2007 Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 4°, 337 s., ilustr. Acta Universitatis Wra- tislaviensis No 2932

Jest to już czwarta pozycja tegoż autora związana tematycznie z dziejami medycyny akademickiej w polskim Wrocławiu. Również i do tej pracy staranie się on przygotował szperając m. in. w polskich i niemieckich archiwach.

Książka zawiera *Słowo wstępne* (Leszek Pacholski, Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego). *Część pierwsza: Wstęp, Wprowadzenie*, dzieje anatomii od prehistorii do epoki oświecenia w medycynie, Leonardo da Vinci (1452–1519), Andreas Vesalius (1514–1564) i in., wyłonienie się w XVIII w. anatomii patologicznej, Giovanni Battista Morgagni (1682–1771) i in., dzieje anatomii na Śląsku i we Wrocławiu od XVI w., próby powołania akademickiego wydziału